

DE ABDIJ VAN DE GROENEN BRIEL IN GENT

Stichting door Simon de Mirabello, verering van Sint - Margareta en Sint- Fiacrius, wedervaren als victorinenklooster

In het begin van de 13^e eeuw maakte het grote gebied genaamd “den Briel” nog geen deel uit van de stad Gent (1). Het lag tussen het Gravensteen en de meersen van Wondelgem, en naast “het Broek” en een kasteel dat door grachten was omringd en eigendom was van de kastelein (burggraaf) van Gent. Dat kasteel werd in 1231 door de slotvoogd Hugo en zijn vrouw Oda verkocht (2) aan hun vriend Alexander Boudewijns Braemszoon van Gent (3), die reeds vroeger eigenaar was geworden van gronden naast het kasteel gelegen tussen Gent en Wondelgem (4). In 1242 werd aan de westzijde van dat domein in het Broek het Sint- Elisabethbegijnhof gesticht en nog later schonk Johannes, een zoon van Alexander, aan de begijnen een gracht die tussen beide eigendommen doorliep (5). Toen ook, ongeveer in die tijd, de Lieve was gegraven (oc-trooi van 20 oktober 1251), kon het kasteel enkele jaren later worden beschreven als “ ’t Goed dat men heet Sanderswalle (6) bachten ‘s Gravensteen, strec-kende toten hove van sente Lisbetten, beeden (sic) beenside der Lieven ende dander side der Lieven”. Zo had dat eigendom dat tegenwoordig bekend staat als Prinsenhof, zijn naam ontleend aan Alexander of ser (des heer, ’s heer) Sander Boudewijnszoon en zijn nakomelingen, die na hem de naam ser Sanders (Sersanders) bleven voeren (7).

Schenking van Simon de Mirabello

In 1323 was “Sanderswal” in handen van meerdere leden van de familie en werd het afgestaan (8) aan Simoen van Mirabeel of de Mirabello, ook bekend onder de naam Simoen van Halen (9). De familie van Simo(e)n de Mirabello was afkomstig uit Lombardije in Italië (10). Zij waren rijke bankiers die meerdere heerlijkheden kochten, o.a. die van Perwez en van Halen. Simon de Mirabello was rentmeester van Brabant en was ontvanger van Vlaanderen. Omstreeks 1340 in de woelige tijd van Jacob van Artevelde werd hij ruwaard van Vlaanderen of plaatsvervanger van de graaf. Zijn tweede echtgenote was Elisabeth van Lierde, een ‘onechte’ dochter van Lodewijk I van Nevers en natuurlijke zuster van de Graaf van Vlaanderen, Lodewijk II van Nevers (11).

In 1341 lieten Simon de Mirabello en zijn echtgenote aan de graaf weten dat zij het voornemen hadden om, bij de dood van één van beiden, hun woning tot een vrouwenklooster in te richten en dat zij aan dat klooster een grote dotatie wilden doen, met name het Hof ter Walle, vele hectaren grond, grote sommen geld, eigendommen in Wondelgem en opbrengsten van bezittingen in onder meer Erembodegem. De langstlevende zou op een deel van Sersanderswal blijven wonen en blijven genieten van de inkomsten van dat deel. De graaf van Vlaanderen gaf zijn toestemming en gaf bevel de nodige voorbereidingen daartoe te treffen (12). De baljuw van Gent (13), de baljuw van Aalst (14) en de proost van Sint Pharaïlde (15) werden daartoe ingeschakeld. Door een bul van 4 juli 1343 bekrachtigde paus Clemens VI de stichting in het Hof ter Walle van een vrouwenklooster, een kerk, een kerkhof, een refter, enz. De religieuzen zouden onder de regel van de H. Augustinus staan (16).

De graaf steekt er een stokje voor

Simon de Mirabello en zijn echtgenote lieten op 15 januari 1346 bij testament, in aanwezigheid van een notaris en van getuigen, hun voornemen bekrachtigen (17).

Net op tijd, want op 9 mei 1346 (enkele maanden na de moord op Jacob van Artevelde) werd Simon de Mirabello vermoord. Hij werd begraven in de kerk van Sint - Pharaïlde (Sint – Veerle). Onmiddellijk na zijn dood begonnen de uitvoerders van het testament goederen aan te kopen ten behoeve van het nieuwe klooster. Er werden renten bezet op het goed “Malperteus” te Destelbergen (18) en er werd een kapel gebouwd en een plaats aangewezen voor een kerkhof. De kapel werd in 1349 ingewijd door bisschop David de Janua.

Er doken echter weldra moeilijkheden op. Enkele erfgenamen trachtten zich in het bezit te stellen van goederen van Simon de Mirabello en de uitvoering van het testament te beletten. Ze schakelden daarbij de wereldlijke macht in. In een document van 18 december 1346 (19) lezen we hoe, ten gevolge van de klacht van de uitvoerders van het testament, de officiaal (kerkelijke rechter) van Doornik bevel geeft aan al de priesters en kapelannen dat ze de erfgenamen of diegenen die er zich voor uitgeven moeten verwittigen dat zij zonder uitstel hun tegenstand moeten staken en het gebruik van de goederen aan de klagers moeten overlaten op straffe van kerkban. Ook de weduwe van Simon de Mirabello lag dwars. Geschillen tussen haar en de uitvoerders van het testament werden pas definitief gevonnist en vereffend in 1350 en in 1351 (20).

Een grotere bedreiging voor het bestaan van het klooster waren de eisen van de nieuwe (in 1346) en jonge (16 jaar) Graaf van Vlaanderen, Lodewijk van

Male. Hij legde beslag op de door Simon de Mirabello nagelaten goederen omdat, naar hij beweerde, Simon geen rekenschap had gegeven van zijn handelingen als ruwaard van Vlaanderen. Een overeenkomst dienaangaande werd gesloten met de erfgenamen van de Mirabello in een akte van 25 september 1349 (21). In 1349 bevestigt de graaf de vorige akte en verklaart bovendien dat hij het eigendom “Hof ter Walle” voor zich en zijn erfgenamen behoudt: “... sauve ce que nostre entente est que la maisons de le Walle estans a Gand, qui fu a messire Symon dessus dit, a tout le poupris des murs et appartenans dycelle dedens les dis murs, a la quelle nous avons desia mis nostre main, demorera a tous jours mais à nous et nos hoirs, ...” (22). Vier dagen later stelde hij Johannes Tenke aan als bewaker van het Hof ter Walle (23).

Intussen was de graaf nog niet in het wettige bezit van “Sanderswal” dat volgens het testament van Simon de Mirabello moest ingericht worden tot vrouwenklooster, met dit voorbehoud dat Elisabeth, de weduwe van Simon, haar leven lang daarvan de helft zou blijven genieten. Deze Elisabeth, tante van Lodewijk van Male en intussen hertrouwd met Arnold Van Heurle, heer van Rummen, sloot met de graaf in 1353 (brieven van 6 en 8 mei) een overeenkomst: zij ziet af van haar rechten op het Hof ter Walle (24). De reden waarom Lodewijk van Male zo gebrand was op dat kasteel was waarschijnlijk de volgende: Lodewijk, die vroeger in Frankrijk had geleefd, vond het Gravensteen somber en onbewoonbaar en gaf de voorkeur aan een verblijf in een slot dat aangenaam was ingericht en veiliger was. Het Hof ter Walle, met zijn grachten en muren, voldeed aan beide eisen.

Er moest natuurlijk nog een oplossing gezocht worden voor het op te richten klooster op de helft van het domein “Sanderswal”. Tot in de maand september van 1356 spanden de uitvoerders van het testament van Simon de Mirabello zich in om met het geld dat hij hun had nagelaten, gronden en renten op te kopen om het domein te vergroten ten voordele van het op te richten klooster. In zijn bul van 6 april 1362 (25) stemt paus Innocentius VI toe met de overdracht van de woning van Simon de Mirabello aan Lodewijk van Male. Waarom? In deze bul erkent de paus dat, niettegenstaande 16 jaar voordien in die woning “een klooster was gesticht” met kapel en kerkhof, er daartegen veel beletsels waren: de aanspraken van de graaf op het goed, gebrek aan geld, het feit dat de weduwe van Simon niet alleen haar leven lang mocht genieten van het mooiste deel van de woning, maar ook van de helft van de opbrengst van de goederen bestemd voor de stichting en zo de stichting waarschijnlijk toch niet tot stand zou komen.

Hij belast in deze bul dan ook de bisschop van Doornik en de abten van Sint Pieters en Sint Baafs de woning aan de graaf te doen afstaan, na het vervullen van enkele voorwaarden: de stichting van een college van kanunniken in de

Sint Michielskerk, het ten eeuwigen dage onderhouden van een kapelaan en een klerk in de al opgerichte kapel, een grote geldelijke vergoeding en het bouwen van een klooster op een andere plaats. In die pauselijke bul wordt tevens gezegd dat de graaf het Hof ter Walle verlangde te bezitten omdat dat hem zeer nuttig kon zijn en omdat het meer geschikt was om te dienen als versterkt kasteel dan als klooster.

Paus Innocentius VI stierf nog voor de uitvoering van zijn bevel en zijn opvolger Urbanus V bevestigde in brieven van 29 augustus 1363 (26) de te nemen maatregelen en gelastte de bisschop van Doornik (Philippus d'Artois), de abt van Sint Pieters (Johannes Pitthem) en de abt van Sint Baafs (Johannes Defayta) deze uit te voeren. Elisabeth, de weduwe van Simon, haar echtgenoot en andere belanghebbenden werden op 9 december 1363 voor de eerste maal gedagvaard en voor de tweede maal op 4 februari 1364 om te verschijnen in de Sint Janskerk om het onderzoek i.v.m. hun verplichtingen (testament) te aanhoren, maar ze daagden niet op (27).

Daarop verzocht de graaf de abten (de bisschop van Doornik was verhinderd of mocht zich met de zaak bezig houden) te willen overgaan tot de verdere uitvoering van de pauselijke bevelen, maar eerst in 1368 voldeed de graaf aan de hem opgelegde voorwaarden. Nadat aan alle voorwaarden was voldaan, wezen de abten aan de graaf en aan zijn opvolgers ten eeuwigen dage toe "t hof ende 't huus ten Walle met al datter toebehoort, begrepen binnen meure ende metten meerschen gaande toter Lieve, dat wilen her Symoen van Hale ende vrouwe Lizebette, syn wyf, ordineerden eene abdie te zine van beslotenen vrouwen" (28).

Victorinenklooster verheven tot abdij Sint-Margareta ter Groene Briel (1372)

De graaf kwam dus in het bezit van het ganse domein. Ingevolge de aan de graaf gestelde voorwaarden moest nu een plaats gevonden worden die de oorspronkelijke stichting van Simon de Mirabello moest vervangen. Reeds in 1359 hadden de (voortuitziende) abten van Sint Pieters en Sint Baafs met toestemming van de graaf een eigendom gekocht, gekend onder de naam "Briele". Marie van den Briele, vrouw van Everdey de Jonghe en dochter van Simoen van den Briele, had dit goed verkocht aan Philip Vilain (29), heer van Sint Jan-ten-Steene. Deze bezat het nog in 1359, toen het aangekocht werd door de abten. Er werd besloten aan dat bestaand eigendom een religieuze bestemming te geven. In een brief van 17 augustus 1369 deed Hughe van Melun, heer van Antoing, kastelein van Gent, afstand van al zijn rechten op "den stede ten Briele", door Johannes Vilain in twee lenen gehouden (30). In

een brief van 29 augustus 1369 gaf de graaf bevel om op het eigendom een klooster te stichten volgens de wil van Simon de Mirabello (31).

Het goed was gelegen aan de noordkant van de plaats die in Gent bekend stond als de Groenen Briel. Philippus, de bisschop van Doornik, belastte de abten van Sint Pieters en Sint Baafs met de inrichting van het klooster (32). De abten zorgden ervoor dat het goed voortaan vrij van alle lasten zou zijn. In de Latijnse teksten wordt het gestichte klooster “Novum claustrum” genoemd: het nieuwe klooster. Er werd een kapel (50 voet in de lengte en 16 in de breedte, het zij 15 x 4,8 m.) gebouwd ter ere van God, de Moeder Gods en van alle heiligen, inzonderheid ter ere van de Heilige Margareta, maagd en martelares. Vandaar de derde naam van het klooster: “het klooster van Sint Margriet”. Herinneringen daaraan vinden we nu nog in de naam Sint Margrietstraat, tussen de Geldmunt en het plein waar thans het Sint Lucasziekenhuis gevestigd is, in de Gentse volksmond voordien “den Briel” genoemd.

De abten van Sint Pieters en Sint Baafs benoemden als eerste kloosteroverste Beatrix Vlaminckx, van het klooster van Blijenberg te Mechelen (33). Zij nam de regel van de Heilige Augustinus aan en plaatste haar kloostergemeenschap onder de bescherming en de naam van de Heilige Victor. Vandaar de vierde naam van het klooster: “het klooster van de Victorinen”.

Op 8 oktober 1372 meldden de abten van Sint Pieters en van Sint Baafs aan de bisschop van Doornik dat zij ingevolge de apostolische brieven alle schikkingen genomen hadden i.v.m. het nieuwe klooster (34). Zij verwachtten de bekrachtiging daarvan door de bisschop van Doornik en de bisschoppelijke inwijding. Op 1 december 1372, dus 26 jaar na de dood van Simon de Mirabello, gaf de bisschop van Doornik zijn algehele bekrachtiging en hij verhief de priorij tot abdij, omdat het aantal religieuzen (dertien, onder wie de kloosteroverste) volledig was en de inkomsten ervan ook voor de toekomst verzekerd waren. In het vervolg zou de nieuwe abdis gekozen worden door de religieuzen, met voorbehouden rechten voor de bisschop (35). In een verordening van 2 december 1376 vernietigde de bisschop de brieven waarbij de abten belast waren geweest met de op- en inrichting van het klooster (36).

Later wedervaren

Aan de latere geschiedenis besteden we hier slechts enkel woorden. De abdij had erg te lijden onder de gebeurtenissen in de woelige 16e eeuw. In 1580 werd o.a. een Calvinistische school in de abdij gesticht om aan arme kinderen onderwijs te geven (37). De religieuzen moesten hun klooster verlaten en de kerk werd gesloopt. Na hun terugkeer legden de aartshertogen Albrecht en

Isabella de eerste steen voor een nieuwe kerk, die op 17 juni 1616 werd ingewijd door H.F. van der Burch, aartsbisschop van Cambrai en tot in 1615 bisschop van Gent. De abdij bloeide weer op en werd vergroot. Tijdens de Franse Revolutie moest het klooster verdwijnen (wet van 15 fructidor van het 4e jaar van de Republiek: 1 september 1796). De abdij werd gesloten en de gebouwen werden als nationale goederen verkocht. Kort daarna werd er een katoenfabriek in opgericht, die door brand in 1875 werd vernield.

Heiligenverering in de abdij

Vele heiligen werden in de abdij van de Groenen Briel vereerd, maar in het bijzonder de H. Margareta (Margriet) en de H. Fiacrius (in het oud-Vlaams: Friael). De H. Margareta, maagd en martelares, leefde in de 3e eeuw in Antiochië, meer bepaald in Pisidië, een streek in het zuiden van het huidige Turkije. Pisidië behoorde toen tot het Romeinse Rijk. Haar vader was priester van de Romeinse oppergod Jupiter. Toen zij zich bekeerde tot het Christendom, werd ze door haar vader verstoten. Ze trok zich terug op het platteland en stelde zich ten dienste van haar oude voedster. Olybrius, de Romeinse gezagvoerder in dat gebied, ontmoette haar, werd op haar verliefd en deed haar een huwelijksaanzoek maar vroeg daarbij dat zij haar christelijk geloof zou afzweren. Ze weigerde. Daarop nam men haar gevangen en moest ze de vreselijkste folteringën ondergaan. Teruggekeerd in haar gevangenis zag ze volgens haar biografen de duivel in de gedaante van een slang die haar naderde om haar te verslinden. Ze kon de duivel doen wegvlugten door een kruisteken te maken. 's Anderendaags werd ze opnieuw gemarteld en uiteindelijk onthoofd. De H. Margareta is de patrones van de voedsters, verpleegsters, vroedvrouwen en nierpatiënten. Haar feestdag valt op 20 juli. Ze werd in het klooster van de zusters Victorinen speciaal aanroepen door de huismoe- ders en kraamvrouwen (38).

De H. Fiacrius, geboren in Ierland of in Schotland, was het voorwerp van een grote verering in de abdij van de Groenen Briel (39). Over hem bestaat er een boek dat in Gent werd gedrukt in 1661 en wordt bewaard in de Gentse universiteitsbibliotheek. In het boek staat een tekening waarop we het volgende zien: links in de hemel een engel die een kroon bij zich heeft, en rechts heeft een engel een scepter bij zich. Een beetje lager zien we de heilige, gekleed als monnik, die met zijn rechterhand op een spade steunt en in zijn linkerhand een opengeslagen boek vasthoudt. Zijn linkervoet steunt op een kroon die op een scepter ligt. Op de achtergrond zien we gebouwen en de tuin van een klooster waar zich mensen ophouden.

De kroon aan de voeten van de H. Fiacrius is volgens de schrijver van het boek

een verwijzing naar de weigering van Fiacrius, die de zoon van koning Eugenius IV van Schotland was, om de troon te bestijgen na de dood van zijn oudste broer. Niettegenstaande veel pogingen van familieleden en bekenden die hem een leven aan God gewijd afraadden, verliet hij zijn geboorteland en werd te Meaux (in Frankrijk, ten oosten van Parijs) kluizenaar in een bos dat hij van de plaatselijke bisschop, de H. Faron, had toegewezen gekregen. Op de plaats waar hij stierf, Breuil, werd later een stad en een klooster gesticht. De spade verwijst naar een mirakel: het bos waarin Fiacrius verbleef, veranderde in een bloementuin toen hij de grond met zijn spade aanraakte. Fiacrius werd beroemd voor de genezingen die hij tijdens zijn leven bewerkstelligde en waarvoor na zijn dood zijn relikwieën zorgden. Zijn relikwieën, die over verscheidene plaatsen verspreid zijn, waren overal het voorwerp van een grote verering. Ontelbare pelgrims bezochten jaarlijks de plaats waar hij geleefd had. Hij is de patroon van de tuiniers, bloemenverkopers, pottenbakkers, tingueters, notarissen, zegelbranders en taxichauffeurs. Hij werd/wordt aangeroepen tegen huidziekten, syfilis, geslachtsziekten en bij echtelijke onvruchtbaarheid. Zijn feestdag is op 30 augustus. Vóór de Franse Revolutie was Fiacrius de populairste heilige in Frankrijk. Veel steden en gemeenten hebben een "Place Sint Fiacre" of een "Rue Sint Fiacre" (Parijs bvb.). Dichter bij ons is er in Dison bij Verviers een H. Fiacriuskerk en in Breda is er een straat naar hem genoemd (41). De abdij van de Groenen Briel te Gent bezat relikwieën van de H. Fiacrius en trok zo veel bedevaarders aan. Zie in dat verband het artikel in G.T., 33e jaargang nr.4, p. 262-264: "Devotie tot Sint-Fiacre in de abdij Groenen Briel te Gent".

Naschrift

Ik was reeds jarenlang in het bezit van twee heiligenmedailles (één in lood en één in een legering van lood en tin) die allebei dezelfde afbeelding en grootte hebben. Aan de ene kant staat als tekst: S.(anctus) FIACRIUS en aan de andere kant: S.(ancta) MARGARETA samen met de afbeelding van de twee heiligen.

Na lang zoeken kwam ik tot de vaststelling dat deze medailles te maken hadden met de abdij van de Groenen Briel te Gent. Dit werd bevestigd door een artikel van Willem L. Braekman in Ghentsche Tydinghen (nr.4 van de 33ste jaargang, 1984): 'Devotie tot Sint-Fiacre in de abdij Groenenbriel te Gent'. Nadien vond ik in de "Revue belge de Numismatique" van 1908, p. 174-183, een artikel van Ch. Gillemann die mijn eerdere vaststelling bevestigde.

Rekening houdend met de verering van de H. Margareta en de H. Fiacrius in de abdij van de Groenen Briel, kan ik samen met Ch. Gillemann besluiten dat

de twee kleine medailles (zie afb.) aan die abdij kunnen toegeschreven worden. De ene medaille is vervaardigd uit lood, de andere uit een legering van lood en tin. Ze dateren van vóór 1796. In ieder succesvol bedevaartsoord werden massaal souvenirs verkocht, vooral met afbeeldingen van de plaatselijke heilige(n) erop. Zo zullen ook de hier beschreven medailles tot de souvenirwinkel van de abdij van de Groenen Briel behoord hebben (41).

Bij mijn opzoekingswerk kon ik beschikken over het boek “Het klooster ten Walle en de abdij van den Groenen Briel, met een inleiding en de tekst van stukken en oorkonden verzameld door Victor Van der Haeghen, archivaris der Stad Gent en uitgegeven door de “Maatschappij der Vlaamsche Bibliophilen” (Gent, 1888; reeks 7; raadpleegbaar op het internet; zoeken op van der Haeghen en Groenebriel). In totaal 239 documenten zijn daarin opgenomen in het Latijn, in het middeleeuws Frans of in het middeleeuws Nederlands/Vlaams, ofwel volledig ofwel uittreksels ofwel de korte inhoud ervan. De hier niet aangehaalde geschriften bevatten inlichtingen over aankopen, toekennen van renten, verkoop en aankoop van goederen, toelating aan de religieuzen om hun familie te bezoeken, vonnissen, giften, enz. Op p. 311-320 wordt de bewaarplaats van de documenten aangegeven. Het grootste deel berust in het stedelijk archief van Gent. Andere stukken worden bewaard in het archief van het bisdom Gent. Het Rijksarchief afd. Gent bezit veel handschriften die in de abdij gevonden werden bij de afschaffing in 1796. Enkele charters bevinden zich in Rijsel en in Brussel.

P. 321-331 bevatten een beschrijving van de zegels die aan de documenten zijn vastgehecht. In een andere bijlage (p. 283-310) is de tekst opgenomen met lotgevallen van het klooster en van de abdissen. Het verhaal, door een kloosterlinge in een gebrekkig taaltje geschreven, maakt melding van verscheidene feiten en geschiedenissen die in onze stad voorvielen, onder andere de vlucht van de kloosterlingen in de 16e eeuw en een bezoek van de aarts-hertogen Albrecht en Isabella in 1624. De tekst bevat vele lijsten die waarschijnlijk werden opgesteld aan de hand van de aantekeningen in het Kalendarium van de abdij.

Tot op heden is in dit tijdschrift nog geen enkel artikel over de abdij van de Groenen Briel verschenen en ook elders is er weinig te vinden over dit onderwerp. Daarom wilde ik hierbij graag dit hiaat opvullen. De beschrijving van de aanleiding tot het oprichten van de abdij, haar stichting, haar groei, enz. steunt helemaal op de documenten en oorkonden die in het boek van Van der Haeghen zijn bijeengebracht (42).

Beschrijving van de medailles

(Met draagoog: 3,5 cm lang; zonder draagoog: 3 cm lang; 2,2 cm breed). Aan de ene kant staat de H. Fiacrius afgebeeld (vooraanzicht). Hij is gekleed als monnik; zijn hoofd in een aureool, een opengeslagen boek in zijn linkerhand en met zijn rechterhand steunt hij op een spade. Links van hem langs de rand (stijgend): S . en rechts van hem langs de rand (dalend): FIACRIUS = Sanctus Fiacrius

Aan de andere kant staat de H. Margareta afgebeeld (vooraanzicht). Haar hoofd in een aureool; ze houdt een kruis vast in haar linkerhand en haar voeten staan op een slang. Links van haar langs de rand (stijgend): S.MARGA en rechts van haar langs de rand (dalend): RETA = SANCTA MARGARETA.

Willy Rouquart

Noten

- (1) Oorspronkelijk bos of meers. In Gent waren er drie brielen (Groene Briel, Houtbriel en Torfbriel – nu Sluizeken) die allen een plein in een vroegere meers vormden (Gysseling, M., *Gent's vroegste geschiedenis in de spiegel van zijn plaatsnamen*, Antwerpen, 1954, p. 41).
- (2) Van der Haeghen, V. (hierna V.V.D.H.), p. 4-5, document van juni 1231.
- (3) In het Latijn: Alexander, filius Balduini, filii Abrahe de Gandavo.
- (4) V.V.D.H., p. 2, document van februari 1231.
- (5) Bethune, J., *Cartulaire du béguinage de Sainte-Elisabeth*, p. 1 en 31. (6) Wal = omwald kasteel.
- (7) Nog tot kort geleden werden o.a. in Gent mensen die “Alexander” heetten, in de volksmond meestal kortweg “Sander” genoemd.
- (8) V.V.D.H., p. 12 t./m. 21: documenten van 16 april 1323, 26 april 1323, 30 april 1323, 13 mei 1323 en 12 juli 1323.
- (9) “Simon de Mirabellostraat” en “Sanderswal” in de Prinsenhofwijk.
- (10) N. De Pauw heeft de belangrijkste feiten i.v.m. die familie en haar afstammelingen in de 14e eeuw beschreven in zijn werk over de Arteveldes (*Cartulaire historique et généalogique des Artevelde*, Brussel, 1920) en in “*Biographie nationale*”. Ruwaard is ontleend aan het oudfranse *reguart*, van *regarder* en van *garder*, uit een Germaans woord gevormd. Vergelijk met het Hoogduitse warten en het Engelse *to ward* en warden.
- (11) Perwez, Perwijs, een gemeente in Waals Brabant; Halen bij Diest in het Hageland.
- (12) V.V.D.H., p. 34, document van 10 maart 1341.
- (13) V.V.D.H., p. 38, document van 13 maart 1341.
- (14) V.V.D.H., p. 39, document van 13 maart 1341.
- (15) V.V.D.H., p. 40, document van 31 mei 1341.
- (16) V.V.D.H., p. 59, bul van 4 juli 1343.
- (17) V.V.D.H., p. 59, document van 15 januari 1346.
- (18) Deze naamplaats komt voor in het boek “Van den vos Reynaerde”.
- (19) V.V.D.H., p. 71, document van 18 december 1346.
- (20) Er werden in totaal drie vonnissen uitgesproken, V.V.D.H., p. 96 t./m. 105.
- (21) V.V.D.H., p. 83., document van 25 september 1349.
- (22) V.V.D.H., p. 85, document van 27 september 1349.
- (23) V.V.D.H., p. 86, document van 1 oktober 1349.
- (24) V.V.D.H., p. 107, document van 6 mei 1353; p. 109, document van 8 mei 135.
- (25) V.V.D.H., p. 117.
- (26) V.V.D.H., p. 122.
- (27) V.V.D.H., p. 122-123.
- (28) V.V.D.H., p. 127, document van 12 december 1368.
- (29) De naam “Vilain” komt in de verdere Gentse geschiedenis nog vaak voor.
- (30) V.V.D.H., p. 131.
- (31) V.V.D.H., p. 131.
- (32) V.V.D.H., p. 135, document van 6 juni 1370.
- (33) V.V.D.H., p. 135, document van 18 oktober 1370.
- (34) V.V.D.H., p. 139.
- (35) V.V.D.H., p. 143, document van 1 december 1372.
- (36) V.V.D.H., p. 153.
- (37) Zie over de calvinistische Latijnse school die in de abdij werd gesticht en de kroniekschrijvers die daarvan gewag maakten, de verhandeling van Prof. Paul Fredericq: “L’enseignement public des Calvinistes à Gand 1578-1584” (*Travaux du cours pratique*

- d'*histoire nationale*, I, p. 51). (38) Sanderus zegt: puerperis difficultatem patientibus: diegenen die moeilijkheden hebben tijdens het ter wereld brengen van kinderen.
- (39) In de tekst van de kloosterlinge (zie hoger, V.V.D.H., p. 283-310) is er over de H. Fiacrus voor het eerst sprake onder de 24e abdis (1758).
- (40) *Het wonderlyck ende miraculeus leven vanden glorieusen belyder den H. Fiacrus, in 't Vlaems gheseyt den H. Friael*, den welcken van over langhen tijt ende veel jaeren is besocht gheweest inde vermaerde abdye ende clooster van Groenen-Briele tot Ghent, alwaer verscheyden geapprobeerde Reliquien vanden selven H. sijn rustende, wiens solemnelen feestdagh is comende den 30. Augusti. - Getrocken uyt de Legende der Heyligen van Heribertus Rosweyodus, Zacharias Lippeloo, ende een Frans boeck geapprobeert van F. Loevinus Meytius, doctor inde H. Godtheyt tot Loven in 't jaer 1598. Ghent, Maximiliaen Graet, 1661. Met dedicatie: Aen de seer eerweerdighe ende deuchtrycke vrouwe Mwe. Anne Marie van Hamme, abdisse van het wyt-vermaert ende in alle deughden uyt-schynende clooster van Groenen Briele, binnen Ghent, get. door den sxchrijver: Jacobus Hulencq, priester. Approbatie, f° 80, gedagtekend: Ghent den 3 november 1660, get. Nic. Breydel. Hierbij gebonden: 1°, Litanie ter eere vanden H. Fiacre, 2°, Eenige geschreven aantekeningen betreffende den Groenen Briele, door E. Callion.
- (41) In 1908 bevond er zich nog een exemplaar in het Archeologisch Museum te Gent. Wetende hoe met munten en medailles in musea overal ter wereld wordt omgesprongen, durf ik betwijfelen of er nog zo'n exemplaar in een Gents museum te vinden is.
- (42) Beknopte beschrijvingen bij Heins, M. *Gand, sa vie et ses institutions*, Gent, 1921-1923, p. 39-40. Over de Mirabello en het wedervaren van zijn schenking: Laleman, M.C. (red.), *Het prinselijk hof ten Walle Gent*, Gent, 2000, p. 19-21; Charles, L., Everaert, G., Laleman, M.C., Liegois, D., *De Berg van Barmhartigheid in Gent*, Gent, 2003, p. 18-21.